

Nr 144.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m.; given Stockholms slott den 8 mars 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen

dels godkänna härvid fogat förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8);

dels ock bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Förslag

till

kungörelse om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8).¹

Härigenom förordnas, att 55 § 9 och 10 mom. samt 66 § 2 mom. civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 skola hava ändrad lydelse på sätt nedan angives:

55 §.

9 mom. Högre lärarinneseminariet, de allmänna läroverken, folkskoleseminarierna, småskoleseminarierna, läroanstalterna för blinda, vårdanstalten för blinda med komplicerat lyte, läroanstalterna för dövstumma samt de tekniska läroverken.

Ersättning
vid vikariat
i vissa fall.

14. Har lärare — — — bestämda grunder.

Under förordnande att såsom vikarie bestrida befattning såsom ledamot av skolöverstyrelsen äger lärare, som icke under vikariatet åtnjuter vikariatslön, uppbära särskild ersättning med 6 kronor för dag.

Under sådant vikariat å folkskol- eller nomadskolinspektörsbefattning, som meddelats av skolöverstyrelsen, äger lärare uppbära särskild ersättning med 5 kronor för dag.

10 mom. Folkskolinspektionen.

1. Nomadskolinspektören äger — — — — —
vidkännas tjänstledighetsavdrag. —

Ersättning
vid vikariat
å ledamots-
befattning i
skolöversty-
relsen.

2. Under förordnande att såsom vikarie bestrida befattning såsom ledamot av skolöverstyrelsen äger folkskol- eller nomadskolinspektör, som icke under vikariatet åtnjuter vikariatslön, uppbära särskild ersättning med 6 kronor för dag.

66 §.

2 mom. Tjänsteman, å vilken — — — — — reglementet, nämligen:

under 2 avd.: 2 kap. 13 § 2 mom., 3 kap. 22—27 §§ — — — — —

5 mom. 2 punkten; samt

under 3 avd.: — — — — —

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den, då kungörelsen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

¹ Senaste lydelse, se 1939: 272.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars
1940.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet jämte vissa andra lönespörsmål. Departementschefen anför:

1. Avlöning till ordinarie tjänstemän under ledighet för militär tjänstgöring såsom beställningshavare i reserven m. m. Vid anmälan den 3 november 1939 av förslag till riksdagen angående avlöningsförmåner till viss civil personal i statens och kommuns tjänst under tjänstledighet för militär tjänstgöring, som föranledes av anbefalld förstärkt försvarsberedskap, anförde jag, såsom framgår av det vid proposition nr 72 till urtima riksdagen fogade protokollet över finansärenden för nämnda dag, bland annat, att de i civila avlöningsreglementet meddelade bestämmelserna angående avlöning till civil tjänsteman, som i egenskap av beställningshavare i reserven eller vad därmed vore likställt inkallades till militär tjänstgöring, föranledde, att den sammanlagda löneinkomsten från försvarsväsendet och å den civila tjänsten bleve högre än den löneinkomst tjänstemannen under tiden skulle hava uppburit vid tjänstgöring i den civila tjänsten. Åtminstone i vissa fall uppginge härvid den sammanlagda löneinkomsten till ett belopp, som icke kunde anses sakligt motiverat. Emellertid framhöll jag samtidigt, att en reservofficer redan enligt gällande förordningar rörande arméns och marinens reserver vore under tjänstgöring i fredstid tillförsäkrad lön enligt löneklass motsvarande den, som stadgades i krigsavlöningsreglementet, och en ändring av bestämmelserna om reservofficerarnas löneförmåner syntes därför knappast kunna göras tillämplig å de civila tjänstemän, som för närvarande innehade fullmakt å beställning såsom reservofficer. Liknande vore förhållandet i fråga om beställningshavare å reservstat och å övergångsstat samt beträffande officer i väg- och vattenbyggnadskåren. Ej heller vore det med gällande civila avlöningsbestämmelser möjligt att från tillämpningen av stadgandena angående rätt till lön med B-avdrag å den civila tjänsten undantaga nuvarande ordinarie befattningshavare, som inkallades till tjänstgöring under den anbefallda förstärkta försvarsberedskapen. För befattningshavare

åter, som framdeles kunne ordinarie anställning, syntes mig ändrade bestämmelser i förevarande hänseende böra genomföras. Jag förklarade mig hava för avsikt att efter det frågan blivit föremål för ytterligare utredning åter anmäla den inför Kungl. Maj:t.

Jag framhöll vidare, att i motsats till vad som gällde för ordinarie befattningshavare något hinder icke föreläge att häva den rätt till lön med B-avdrag, som extra ordinarie tjänsteman enligt civila icke-ordinariereglementet ägde vid tjänstgöring under den förstärkta försvarsberedskapen såsom beställningshavare i reserven m. m., därvid jag förordade att en sådan ändring omedelbart genomfördes. Jag förklarade mig hava för avsikt att, därest riksdagen icke framställde någon erinran däremot, föreslå utfärdande av en bestämmelse av innehåll, att i civila icke-ordinariereglementet avsedd extra ordinarie eller extra tjänsteman eller aspirant skulle vid tjänstgöring av nyss angivet slag, därest den honom från försvarsväsendet tillkommande månadslönen understeg den civila lönen, från det civila verket äga utbekomma skillnaden. En förutsättning för denna *minimiregels* tillämpning å extra tjänstemän och aspiranter borde i allmänhet vara, att tjänstemannen sedan ingången av kalenderåret närmast före tjänstledighetens början innehaft sammanlagt minst sex månaders anställning i statens tjänst eller, vad anginge extra lärare, sammanhängande anställning vid det statliga eller statsunderstödda undervisningsväsendet under minst en termin.

Vid samma tillfälle uttalade jag även såsom min mening, att jämväl de för ordinarie lärare vid de högre kommunala skolorna samt folkskoleväsendet gällande bestämmelserna om avlöning i den civila tjänsten vid tjänstgöring såsom officer i reserven eller vad därmed vore likställt borde undergå ändring. I likhet med vad jag förordade i fråga om de extra ordinarie befattningshavarna i statens tjänst borde enligt min mening minimiregeln omedelbart komma i tillämpning å de extra ordinarie och vikarierande lärarna inom nämnda undervisningsområden.

Urtima riksdagen, som lämnade utan erinran vad sålunda anförts, yttrade, vad särskilt angår frågan om rätt för ordinarie befattningshavare att under förstärkt försvarsberedskap bibehålla viss del av lönen, bland annat följande:

Riksdagen vill understryka angelägenheten av att ändrade bestämmelser komma till stånd och förutsätter att förslag härom skall kunna föreläggas nästa års lagtima riksdag. Uppenbarligen åtnjuta statsanställda och sådana i kommunens eller enskild tjänst anställda, vilka vid militär tjänstgöring helt eller delvis behålla sina civila löner, en betydelsefull förmån, som ej tillkommer övriga inkallade. Denna ojämnhet framträder särskilt när, såsom för närvarande är fallet, en mycket omfattande extraordinär militärtjänstgöring utkräves. Först sedan en allmän översyn verkställts, synes det emellertid möjligt att bedöma, huruvida och i vad mån större likställighet kan åvägbringas.

På min föredragning har Kungl. Maj:t, i enlighet med vad i propositionen förutsattes, den 22 december 1939 utfärdat kungörelse nr 967, innefattande bland annat bestämmelser om avlöning till i civila icke-ordinariereglementet avsedda extra ordinarie och extra tjänstemän samt aspiranter under tjänstledighet för fullgörande i anledning av anbefalld förstärkt försvarsbered-

skap eller partiell mobilisering av dem åliggande militär tjänstgöring i egen-
skap av beställningshavare i reserven, å reservstat eller å övergångsstat eller
såsom officerare i väg- och vattenbyggnadskåren. Kungörelser med bestäm-
melser av motsvarande innehåll hava samtidigt utfärdats beträffande extra-
ordinarie och vikarierande lärare vid högre kommunala skolor samt vid folk-
skoleväsendet (nr 968 och 969).

Frågan om avlöning till *ordinarie* befattningshavare, som av nyssnämnd
anledning inkallas till militär tjänstgöring såsom beställningshavare i reser-
ven och vad därmed är likställt, har sedermera varit föremål för övervägan-
den inom finansdepartementet. Inom departementet har därefter utarbetats
en den 21 februari 1940 dagtecknad *promemoria* i ämnet.

Efter erinran om vad i ärendet förekommit vid 1939 års urtima riksdag
anföres i *promemorian* i huvudsak följande:

Såsom av det anförda framgår hava jämkningar ansetts påkallade i fråga
om de bestämmelser, som i de av Kungl. Maj:t utfärdade avlöningsregle-
mentena för statens ordinarie civila tjänstemän och för kommunalt anställ-
da ordinarie lärare äro meddelade beträffande avlöningsförmåner åt tjäns-
teman för tid, under vilken han fullgör reservofficerstjänstgöring eller vad
därmed är likställt. Det synes vid övervägande av sådana jämkningar kun-
na ifrågasättas, att i 13 § 2 mom. civila avlöningsreglementet, i stället för de
där intagna stadgandena angående B-avdrag å lön under här avsedd ledig-
het, införa den *minimiregel* för avlöningens beräkning, som i förutnämnda
proposition (sid. 9) förordades beträffande civil *extra ordinarie* eller *extra*
tjänsteman eller *aspirant*, vilken i egenskap av beställningshavare i reser-
ven m. m. inkallats till militär tjänstgöring i anledning av anbefalld för-
stärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering, ävensom beträffande
civil *ordinarie* tjänsteman, vilken i egenskap av landstormsofficer av sam-
ma anledning inbeordrats till militärtjänst. Rörande den närmare utform-
ningen av denna regel torde få hänvisas till bestämmelserna i kungörelsen
1939: 967. I konsekvens härmed borde ock en motsvarande ändring genom-
föras i 12 § 2 mom. civila icke-ordinariereglementet.

Emellertid är det icke utan vidare klart, att den *minimiregel*, som under
nu rådande förhållanden befunnits lämplig, även bör tillämpas vid normala
fredsförhållanden. Att märka är vidare, att för den, som är beställningsha-
vare i reserven eller vad därmed är likställt, äro, såsom redan nämnts, de
från försvarsväsendet utgående avlöningsförmåner under normala freds-
förhållanden reglerade genom olika författningar (reservbefälsförordninga-
rna, reservstatsförordningarna m. fl.). Under nu rådande förstärkta för-
svarsberedskap och partiella mobilisering hava däremot krigsavlöningsreg-
lementets bestämmelser i huvudsak gjorts tillämpliga. I betraktande härav
skulle *minimiregeln* införande i avlöningsreglementena tarva tämligen in-
vecklade och detaljerade bestämmelser, därest svårigheter vid tillämpningen
skulle kunna undvikas. Härtill kommer ock, att ett genomförande av det
av 1936 års lönekommitté framlagda förslaget till manskapsavlöningsreg-
lemente torde påkalla vissa ändringar i de i reservbefälsförordningarna in-
tagna lönebestämmelserna. Vid angivna förhållanden synes med en revi-
dering av bestämmelserna i 13 § 2 mom. civila avlöningsreglementet och
12 § 2 mom. civila icke-ordinariereglementet böra få ytterligare anstå.
Minimiregeln bör dock, i den mån så låter sig göra, under den nuvarande
förstärkta försvarsberedskapen och partiella mobiliseringen gälla jämväl för
de ordinarie tjänstemännen. Bestämmelser härom böra lämpligen åstad-

kommas vid sidan av civila avlöningsreglementet, på sätt i ovannämnda kungörelse 1939:967 redan skett i fråga om extra ordinarie tjänstemän m. fl. Härtill bör riksdagens medgivande inhämtas.

Vare sig bestämmelser i förevarande hänseende skulle meddelas genom ändringar i avlöningsreglementet eller, på sätt nyss förordats, såsom ett provisorium vid sidan av reglementet, skulle dylika bestämmelser icke kunna göras tillämpliga å de tjänstemän, som redan innehava ordinarie befattning, utan allenast på de befattningshavare, som hädanefter vinna ordinarie anställning. Det synes angeläget, att denna sistnämnda kategori av ordinarie tjänstemän genom en uttrycklig föreskrift i reglementet förpliktas att underkasta sig en framdeles skeende ändring i reglementets bestämmelser på förevarande punkt. I sådant syfte torde bland de under 66 § 2 mom. civila avlöningsreglementet upptagna paragrafer, beträffande vilka tjänsteman är skyldig att underkasta sig ändringar, jämväl böra upptagas 2 kap. 13 § 2 mom. En sådan komplettering av civila avlöningsreglementet förutsätter riksdagens godkännande.

I förutnämnda proposition har förutsatts, att därest för statens ordinarie tjänstemän genomföres en jämkning i de civila avlöningsförmånerna under tjänstledighet för här avsedd militärtjänstgöring, en motsvarande reglering bör ske även beträffande de befattningshavare, som lyda under de av Kungl. Maj:t utfärdade avlöningsreglementena för kommunala lärare, d. v. s. lärare vid de högre kommunala skolorna samt lärare inom folkskole- och nomadskoleväsendet. Vid bedömande av denna fråga bör emellertid bemärkas, att de för statens civila befattningshavare från och med den 1 juli 1939 fastställda nya lönebeloppen genom särskilda kungörelser (nr 469—471 år 1939) gjorts provisoriskt tillämpliga under innevarande budgetår även å nyssnämnda lärare, varvid lärare beretts tillfälle att välja, huruvida han velat underkasta sig de till de nya avlöningsbeloppen knutna särskilda bestämmelserna i vederbörande kungörelse. Då det torde vara avsett, att föreskrifterna i dessa kungörelser skola i huvudsak gälla även under budgetåret 1940/41, synes det lämpligt, att föreskrifter om minimiregeln tillämpning meddelas i anknytning till en förlängning av giltighetstiden för de i sistnämnda kungörelser intagna bestämmelserna. För de kommunalt anställda lärarna skulle sålunda skyldigheten att underkasta sig jämkning i bestämmelserna angående lön under militär tjänstgöring såsom beställningshavare i reserven — utan hinder av vad vederbörande avlöningsreglemente härutinnan stadgar — bliva beroende av huruvida vederbörande vilja underkasta sig de i kungörelserna meddelade provisoriska avlöningsbestämmelserna jämväl under det budgetår, som börjar den 1 juli 1940. Minimiregeln kan därigenom göras tillämplig även å de nuvarande ordinarie befattningshavarna, i den mån de icke återgå på de före den 1 juli 1939 gällande lönebestämmelserna. Riksdagens medgivande för Kungl. Maj:t att tillämpa en sådan anordning torde böra inhämtas.

Därest den nu föreslagna anordningen genomföres, skulle tills vidare ej heller någon omedelbar ändring i avlöningsreglementena för de kommunalanställda ordinarie lärarna i syfte att inordna dem under minimiregeln tillämpning vara påkallad. Emellertid synes konsekvensen fordra, att — i likhet med vad ovan förordats beträffande 66 § 2 mom. civila avlöningsreglementet — i 42 § avlöningsreglementet den 11 november 1938 (nr 660) och i 36 § avlöningsreglementet den 30 september 1937 (nr 868) införes ett förbehåll om skyldighet för lärare att underkasta sig jämkning i de i vederbörande reglementen meddelade föreskrifterna angående avlöning i lärarbefattningen under tjänstledighet för militärtjänstgöring i egenskap av beställningshavare i försvarsväsendets reserver, att gälla för dem som hädan-

efter erhålla i vederbörande reglemente avsedd ordinarie lärartjänst. Av riksdagen torde böra utverkas bemyndigande för Kungl. Maj:t att komplettera ifrågavarande avlöningsreglementen i nu antydd riktning.

I infortrat utlåtande den 4 mars 1940 över ifrågavarande promemoria har allmänna lönenämnden anfört följande:

Lönenämnden ville för sin del tillstyrka det i promemorian framlagda förslaget, att den s. k. minimiregeln utsträcktes att gälla jämväl beträffande ordinarie befattningshavare. Emellertid ville lönenämnden framhålla, att det i vissa fall kunde visa sig önskvärt att kunna medgiva undantag från sagda regel, exempelvis då beställningshavaren fått vidkännas betydande kostnader i anledning av tjänstgöringen och icke kunnat erhålla ersättning för desamma. Med hänsyn härtill syntes det nämnden lämpligt, att blivande bestämmelser i ämnet gäves en utformning, som möjliggjorde för Kungl. Maj:t att efter prövning medgiva undantag från minimiregeln, där densamma skulle medföra uppenbart obilliga verkningar.

I promemorian hade anförts, att eventuella nya bestämmelser i ämnet icke skulle kunna göras tillämpliga å de tjänstemän, som redan innehade ordinarie befattning. I anledning härav ville lönenämnden med avseende å de i civila avlöningsreglementet meddelade bestämmelserna om tjänstledighetsavdrag erinra, att i 12 § stadgades, att för tid, under vilken tjänsteman åtnjöte tjänstledighet från sin befattning, skulle med hans avlöning förhållas på sätt i 13—17 §§ stadgades, *så framt icke Kungl. Maj:t funne skäl att för visst fall annorlunda bestämma*. Lönenämnden ville för sin del ifrågasätta, huruvida icke Kungl. Maj:t ägde möjlighet att med stöd av sagda bestämmelse föreskriva större avdrag å lönen än B-avdrag i särskilda fall, där redan utnämnda ordinarie tjänstemän under sin militära tjänstgöring åtnjöte en sammanlagd avlöning av statsmedel, som framstode såsom onormalt hög.

Vidkommande det i promemorian framförda förslaget om införande i vederbörande avlöningsreglementen av uttryckliga bestämmelser om skyldighet för ordinarie befattningshavare att underkasta sig ändring av gällande stadganden om avdrag å lön vid tjänstledighet för militär tjänstgöring föranledde sagda förslag icke någon erinran från lönenämndens sida.

Vad till en början angår frågan om ändring av bestämmelserna i 13 § 2 mom. civila avlöningsreglementet och 12 § 2 mom. civila icke-ordinarie-reglementet i syfte att förebygga, att en tjänsteman, som erhåller tjänstledighet från sin civila befattning i och för fullgörande av honom åliggande militär tjänstgöring i egenskap av beställningshavare i reserven, å reservstat eller å övergångsstat eller såsom officer i väg- och vattenbyggnadskåren, såsom i vissa fall kan inträffa kommer i åtnjutande av en sakligt sett alltför hög sammanlagd löneinkomst från försvarsväsendet och å den civila tjänsten, delar jag den i promemorian uttalade uppfattningen, att med en revidering av ifrågavarande bestämmelser måste tillsvidare anstå. I stället torde provisoriska bestämmelser böra meddelas på sätt i promemorian ifrågasatts. Kungl. Maj:t torde böra av riksdagen utverka bemyndigande att utfärda dylika bestämmelser. Att såsom allmänna lönenämnden ifrågasatt vid utformande av blivande bestämmelser i ämnet inrymma möjlighet för Kungl. Maj:t att, efter framställning, i särskilda fall medgiva undantag från minimiregelns tillämpning synes mig knappast vara av förhållandena påkallat.

*Departements-
chefen.*

Jag tillstyrker jämväl, att 66 § 2 mom. civila avlöningsreglementet så kompletteras, att blivande innehavare av ordinarie tjänster förpliktas underkasta sig jämkningar i de i 13 § 2 mom. meddelade föreskrifterna angående lön under ledighet för militär tjänstgöring. Förslag till sådan ändring bör underställas riksdagen för godkännande.

Såsom i promemorian framhållits kunna bestämmelser om minimireglens tillämpning vid här avsedda ledigheter icke tillämpas å de nuvarande ordinarie tjänstemännen. Lönenämnden har emellertid ifrågasatt, huruvida icke Kungl. Maj:t skulle med stöd av undantagsstadgandet i 12 § civila avlöningsreglementet kunna anses äga befogenhet att jämväl beträffande sådana tjänstemän i individuella fall vidtaga begränsning i de i 13 § 2 mom. av reglementet eljest stadgade avlöningsförmånerna. Jag är emellertid av den uppfattningen, att nämnda stadgande icke kan anses giva Kungl. Maj:t sådan befogenhet.

Däremot möter icke hinder att vid ledighet för fullgörande i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering av militär tjänstgöring i egenskap av beställningshavare i försvarsväsendets reserver (reservstater) tillämpa minimiregeln — förutom å blivande ordinarie lärare — jämväl å nuvarande ordinarie lärare, vilkas avlöningsförhållanden regleras genom avlöningsreglementena för de högre kommunala skolorna samt för lärare vid folkskole- och nomadskoleväsendet, därest, såsom i promemorian ock framhålles, föreskrifterna härutinnan anknytas till de bestämmelser, som för nästkommande budgetår komma att reglera den redan under innevarande budgetår tillämpade provisoriska löneregleringen för ifrågavarande lärare. Förutsättningen för intagande i de provisoriska avlöningsbestämmelserna av ett stadgande om minimireglens tillämpning måste, såsom jämväl i promemorian framhålles, dock vara, att vederbörande lärare lämnas frihet att själv bestämma, huruvida han vill underkasta sig de nya provisoriska avlöningsbestämmelserna eller erhålla avlönning enligt de före den 1 juli 1939 gällande bestämmelserna. Jag förordar alltså, att minimireglens tillämpning utsträcker till ifrågavarande lärare på sätt och under den förutsättning, som nu angivits. Hemställan om den provisoriska löneregleringens tillämpning under nästa budgetår med nu föreslagen jämkning kommer senare i dag att göras av chefen för ecklesiastikdepartementet.

I anslutning till vad jag i det föregående förordat beträffande statens ordinarie befattningshavare tillstyrker jag därjämte, att blivande ordinarie lärare genom komplettering av nyssnämnda avlöningsreglementen göras pliktiga att underkasta sig ändringar i reglementenas bestämmelser angående lön under ledighet för militär tjänstgöring. Vad angår avlöningsreglementet för nomadlärare bör i samband härmed viss ytterligare komplettering vidtagas så att dessa lärare beträffande skyldigheten att underkasta sig ändrade avlöningsbestämmelser bliva jämställda med folk- och småskollärarna. Jag föreslår, att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att vidtaga dylik komplettering.

2. **Ersättning till vikarie å ledamotsbefattning i skolöverstyrelsen.** Jämlikt 21 § 1 mom. civila avlöningsreglementet utgår till tjänsteman med lön enligt löneplan A, vilken erhållit förordnande att såsom vikarie uppehålla befattning inom högre lönegrad av samma löneplan, vikariatsersättning med visst, i förhållande till vederbörandes lönegradsplacering i avlöningsreglementet fastställt belopp. Härutinnan meddelade bestämmelser hava avseende å, bland andra, å ena sidan lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter samt folkskolinspektörer, å andra sidan ledamöter av skolöverstyrelsen (undervisningsråd), vilka senare tillhöra lönegraden A 30.

Enligt 21 § 4 mom. nämnda reglemente tillkommer det däremot Kungl. Maj:t att bestämma vikariatsersättning för det fall, att en tjänsteman med lön enligt annan löneplan än löneplan A erhållit vikariat å befattning, som avses i civila avlöningsreglementet.

I anslutning till sistnämnda bestämmelse har Kungl. Maj:t den 10 november 1939 meddelat beslut angående ersättning vid vikariat å ledamotsbefattning i skolöverstyrelsen till sådana *rektorer* vid statliga undervisningsanstalter, som åtnjuta lön enligt löneplan E civila avlöningsreglementet, att lända till efter rättelse från och med den 1 juli 1939 tills vidare intill dess annorlunda varder bestämt. Nämnda beslut innebär med avseende å grunderna för ersättningens beräkning följande:

1. Rektor med lön enligt löneplan E civila avlöningsreglementet skall vid vikariat å ledamotsbefattning i skolöverstyrelsen för tid, då han icke åtnjuter semester å egen tjänst, avstå samtliga honom för sistnämnda tjänst tillkommande avlöningsförmåner.

2. Vikarie, som under 1. sågs, äger, därest han är bosatt utom Stockholm, åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning för resa från hemorten till Stockholm och åter enligt allmänna resereglementet med tilläggsbestämmelser.

3. Under tiden för ifrågavarande vikariat äger vikarien åtnjuta *dels* ersättning för honom å egen tjänst frångångna avlöningsförmåner, *dels* ock särskild ersättning med sex kronor för dag, därest han är bosatt eller har sin verksamhet i Stockholm, och eljest med aderton kronor för dag. För dag, då i samband med tjänsteresa hel traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet utgår, skall sistnämnda belopp, aderton kronor, ned sättas till nio kronor.

4. Vikarien äger icke komma i åtnjutande av tjänstgöringstraktamente.

Fråga har nu uppkommit, huruvida efter civila avlöningsreglementets ikraftträdande den 1 juli 1939 särskilda bestämmelser angående ersättning vid vikariat å undervisningsrådsbefattning böra meddelas jämväl för *andra lärare än rektorer* samt för *folkskolinspektörer*. Om sådana föreskrifter icke meddelas, kommer ersättningen åt ifrågavarande vikarier att i regel utgå enligt nyssnämnda, i 21 § 1 mom. civila avlöningsreglementet givna bestämmelser.

Under tiden för den löne reglering, som för de statsanställda lärarna samt folkskolinspektörerna var gällande omedelbart före civila avlöningsreglementets ikraftträdande, d. v. s. tiden den 1 januari 1938—den 30 juni 1939,

tillämpades särskilda, av Kungl. Maj:t fastställda grunder angående ersättning åt vikarier för ledamöter av skolöverstyrelsen. Ifrågavarande bestämmelser, som meddelats i kungl. brev till skolöverstyrelsen den 4 februari 1938, avsågo samtliga lärare, inberäknat rektorer, å vilka avlöningsreglementet för ordinarie lärare vid statens undervisningsväsende (1937: 873) ägde tillämpning, ävensom folkskolinspektörer, som voro underkastade föreskrifterna i avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen (1925: 270). Enligt nämnda föreskrifter ägde befattningshavare, som nu sagts, vid vikariat å ledamotsbefattning i skolöverstyrelsen åtnjuta ersättning enligt enahanda grunder som numera gälla för rektorer enligt Kungl. Maj:ts nyssnämnda beslut den 10 november 1939.

Skolöverstyrelsen har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 oktober 1939 anfört huvudsakligen följande.

Sedan Kungl. Maj:t i proposition den 3 mars 1939, nr 217, förelagt riksdagen förslag angående lönereglering för ordinarie tjänstemän vid de allmänna läroverken m. fl. undervisningsanstalter, enligt vilket förslag rektorer vid ifrågavarande läroanstalter skulle åtnjuta lön enligt en i propositionen intagen löneplan E, har skolöverstyrelsen den 9 juni 1939 anmodats att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till bestämmelser rörande den ersättning, som vid vikariat å ledamotsbefattning borde tillkomma rektor vid statlig undervisningsanstalt med lön enligt ovan omförmälda löneplan. I skrivelse den 3 juli 1939 har överstyrelsen avgivit sådant förslag och därvid föreslagit bestämmelser i överensstämmelse med vad av Kungl. Maj:t genom brev den 4 februari 1938 förordnats i fråga om ersättning åt vikarier för ledamöter av skolöverstyrelsen. I avvaktan på att sådana bestämmelser måtte bliva av Kungl. Maj:t utfärdade och med stöd av bestämmelse i sistnämnda brev, att de däri meddelade föreskrifterna skola lända till efterrättelse tills vidare intill dess annorlunda varder bestämt, har överstyrelsen även för tid efter den 30 juni 1939 utbetalat ersättning till av överstyrelsen eller Kungl. Maj:t förordnade vikarier i överstyrelsen i överensstämmelse med sistnämnda föreskrifter, ehuru de avlöningsreglementen, som ligga till grund för desamma, upphört att gälla från och med den 1 juli 1939 och här ifrågavarande befattningshavare från och med sagda datum skola åtnjuta avlöning enligt civila avlöningsreglementet (nr 272/1939).

I förberörda skrivelse den 3 juli 1939 har överstyrelsen på grund av det i detta sammanhang meddelade uppdraget endast avgivit förslag till ersättningsbestämmelser för rektorer vid statliga läroanstalter vid vikariat i överstyrelsen. Därvid ansåg överstyrelsen såsom självklart, att hittillsvarande bestämmelser i fortsättningen skulle gälla för övriga befattningshavare, som omnämnas i merberörda brev den 4 februari 1938. Visserligen innehåller sagda brev, som ovan nämnts, en bestämmelse, att de däri meddelade föreskrifterna skola lända till efterrättelse tills vidare, intill dess annorlunda varder bestämt, men förtydligande föreskrifter torde eventuellt även beträffande andra befattningshavare än rektorer behöva utfärdas av den ovan nämnda rent formella anledningen, att nytt avlöningsreglemente för dem utfärdats. Emellertid vill överstyrelsen då erinra om att de allmänna bestämmelserna rörande vikariatsersättning i avlöningsreglementet den 30 september 1937 (nr 873) och, beträffande statens folkskolinspektörer, i 1921 års avlöningsreglemente i stort sett äro desamma som i civila avlöningsreglementet, varför samma skäl, som föranlett de tidigare ersättningsbe-

stämmelserna i förevarande avseende, fortfarande äro gällande. Vad särskilt folkskolinspektörerna beträffar, kan överstyrelsen icke finna, att något som helst förändrat läge i berörda avseende inträtt i och med det nya civila avlöningsreglementets ikraftträdande, då de hela tiden sorterat under det avlöningsreglemente, som gällt för befattningshavare inom den civila statsförvaltningen. Överstyrelsen tillåter sig vidare framhålla, att i det väsentliga oförändrade ersättningsbestämmelser enligt överstyrelsens mening äro en oundgängligen nödvändig förutsättning för erhållande av lämpliga vikarier å undervisningsrådstjänster. Överstyrelsen får därför föreslå sådant tillägg till sitt i skrivelse den 3 juli 1939 avgivna förslag, att detsamma måtte omfatta samtliga de i kungl. brevet den 4 februari 1938 omförmälda befattningshavarna.

Allmänna lönenämnden har i utlåtande den 11 oktober 1939 anfört bland annat:

Ehuru skolöverstyrelsen endast haft att framlägga förslag om ersättningsbestämmelser för det fall att vikarie å ledamotsbefattning i skolöverstyrelsen är rektor vid statlig undervisningsanstalt, anser lönenämnden, att frågan om ersättning till sådan vikarie måste ses i samband med de ersättningsgrunder, som avses skola gälla för annan vikarie å undervisningsrådstjänst. Lönenämnden vill härvid till en början framhålla, att bestämmelserna i kungl. brevet den 4 februari 1938, vilka hänföra sig till de tidigare avlöningsreglementena, numera efter ikraftträdandet den 1 juli 1939 av civila avlöningsreglementet torde hava upphört att gälla. I följd härav skulle för närvarande ersättning till annan vikarie å undervisningsrådsbefattning än rektor vid statlig undervisningsanstalt utgå enligt de i 21 § civila avlöningsreglementet stadgade bestämmelserna. Sålunda skulle en läroverkslektor i Stockholm erhålla vikariatsersättning med 1 krona 95 öre för dag, under det att en rektor med samma stationeringsort enligt de av skolöverstyrelsen föreslagna bestämmelserna skulle erhålla ersättning med 6 kronor för dag. Enligt lönenämndens mening bör emellertid tillkomsten av det civila avlöningsreglementet icke föranleda, att ersättningen under ifrågavarande slag av vikariat skall utgå enligt helt olika grunder för skilda grupper av befattningshavare. Då de hittillsvarande ersättningsreglerna utformats så sent som i början av år 1938 och desamma lära hava visat sig ändamålsenliga, är lönenämnden för sin del av den uppfattningen, att samma principer böra tillämpas jämväl i fortsättningen. Lönenämnden har sålunda icke något att erinra mot de av skolöverstyrelsen i förevarande sammanhang föreslagna bestämmelserna, men lönenämnden förutsätter, att likartade stadganden komma att meddelas jämväl för annan vikarie å undervisningsrådsbefattning än rektor vid statlig undervisningsanstalt. Med hänsyn till avfattningen av bestämmelserna i 21 § civila avlöningsreglementet synes det dock lönenämnden tveksamt, huruvida icke frågan om utfärdande av bestämmelser av sistnämnda slag bör underställas riksdagens prövning.

Till närmare belysning av frågan om storleken av den ersättning, som vid vikariat å undervisningsrådsbefattning skulle utgå till statsanställda lärare samt folkskolinspektörer, därest särskilda bestämmelser icke utfärdades och sålunda de i 21 § 1 mom. civila avlöningsreglementet angivna grunderna skulle tillämpas, må framhållas, att exempelvis en lektor vid allmänt läroverk, folkskoleseminarium eller tekniskt läroverk (lönegraden A 27) skulle under dylikt förordnande äga uppbära — förutom ersättning för av-

stådda löneförmåner å egen befattning — vikariatsersättning med 1 krona 95 öre för dag. En läroverksadjunkt (lönegraden A 23) skulle åtnjuta vikariatsersättning med 4 kronor 35 öre för dag, och för en folkskolinspektör (lönegraden A 26) skulle nämnda ersättning utgöra 2 kronor 55 öre för dag. Härtill skulle för icke i Stockholm boende vikarie komma tjänstgöringstraktamente. Sådant traktamente utgår vid tillämpning av 4 § tilläggsbestämmelserna till civila avlöningsreglementet (1939: 478) vid vikariat å befattning i lönegraden A 30 för de femton första dygnen med 22 kronor för dygn samt för tid därutöver till och med 6:e månadens utgång med 11 kronor för dygn, om vikarien är familjeförsörjare, och eljest med 7 kronor 40 öre för dygn.

*Departements-
chefen.*

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, gällde under tiden den 1 januari 1938 — den 30 juni 1939 särskilda, av Kungl. Maj:t genom brev den 4 februari 1938 utfärdade föreskrifter angående ersättning vid vikariat å ledamotsbefattning i skolöverstyrelsen, avseende dels statsanställda lärare, inberäknat rektorer, dels ock folkskolinspektörer. Härvid utgick särskild ersättning för dag med 6 kronor, om vikarien var bosatt eller hade sin verksamhet i Stockholm, och eljest med 18 kronor. För tiden efter civila avlöningsreglementets ikraftträdande den 1 juli 1939 hava däremot bestämmelser i förevarande avseende av Kungl. Maj:t utfärdats allenast i vad avser rektorer, vilka åtnjuta lön enligt särskild löneplan. De sålunda — i anslutning till särskilt stadgande i civila avlöningsreglementet — meddelade föreskrifterna överensstämma i avseende å ersättningens storlek med de nyssnämnda, intill den 1 juli 1939 gällande.

Såväl skolöverstyrelsen som allmänna lönenämnden hava nu förordat, att de för rektorer meddelade bestämmelserna skola gälla jämväl för andra statsanställda lärare än rektorer samt för folkskolinspektörer.

För egen del anser jag, att tillräcklig anledning icke föreligger till någon mera väsentlig avvikelse från de före den 1 juli 1939 tillämpade grunderna för ersättning till nu ifrågakvarande vikarier. I huvudsakligen formellt hänseende ifrågasätter jag emellertid viss omläggning av ersättningsbestämmelserna. Jag förordar, att i 55 § 9 och 10 mom. civila avlöningsreglementet bestämmelser införas av innehåll, att lärare, respektive folkskol- eller nomadskolinspektör, skall under förordnande att såsom vikarie bestrida befattning såsom ledamot av skolöverstyrelsen, såvida han icke åtnjuter vikariatslön, uppbära särskild ersättning med 6 kronor för dag. I så fall kommer vikariatsersättning enligt vanliga grunder icke att utgå. Som komplettering till dessa bestämmelser bör föreskrivas, att tjänstgöringstraktamente icke skall utgå till sådan vikarie efter de i 4 § tilläggsbestämmelserna till civila avlöningsreglementet stadgade grunderna utan med sådant belopp för dag räknat, att detsamma jämte den särskilda dagersättningen uppgår till högst 18 kronor. För genomförandet av nämnda ändringar i civila avlöningsreglementet erfordras riksdagens medverkan.

Av skolöverstyrelsens i ärendet avgivna yttrande framgår, att överstyrelsen även för tid efter den 30 juni 1939 fortsatt att tillämpa bestämmelserna i

kungl. brevet den 4 februari 1938, ehuru de avlöningsreglementen, som utgöra en förutsättning för tillämpligheten av nämnda brev, upphört att gälla från och med den 1 juli 1939. Även om denna anordning rent formellt sett icke står i överensstämmelse med föreskrifterna i nämnda brev, finner jag mig dock med hänsyn till föreliggande omständigheter böra förordna, att — under förutsättning att riksdagen icke har något att erinra häremot — vid de gjorda utbetalningarna får bero.

Understundom förekommer, att såsom vikarie å undervisningsrådsbefattning anlitas rektor eller lärare vid kommunal läroanstalt med avlöning exempelvis enligt avlöningsreglementet för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor. För sådana fall har Kungl. Maj:t jämlikt 21 § 4 mom. civila avlöningsreglementet att bestämma den ersättning, som skall tillkomma vikarien. De grunder jag i det föregående förordat beträffande de statsanställda lärarnas ersättning torde i allmänhet kunna tillämpas även å sådana vikarier å undervisningsrådsbefattning, som innehava anställning i kommuns tjänst.

3. Ersättning till av skolöverstyrelsen förordnad vikarie å folkskolor eller nomadskolinspektörsbefattning. I kungörelsen den 13 maj 1938 (nr 193) angående avlöningsförmåner åt tillförordnad folkskol- eller nomadskolinspektör m. m. meddelas följande bestämmelser i fråga om sådan vikarie å folkskol- eller nomadskolinspektörsbefattning, som förordnats av skolöverstyrelsen:

a) Befattningshavare i statens tjänst med reglerad avlöning skall vid vikariat för tid, då han icke åtnjuter ferier eller semester å egen tjänst, avstå samtliga honom för sistnämnda tjänst tillkommande avlöningsförmåner.

Äger avlöningsreglementet för lärare vid folk- och småskolor tillämpning å vikarien, skall beträffande hans skyldighet att i anledning av vikariatet frånträda avlöningsförmåner å egen tjänst under tid, då han icke åtnjuter ferier, gälla vad i 22 § nämnda avlöningsreglemente stadgas. Härvid skall dock vad i 2 mom. av nämnda paragraf är föreskrivet rörande rätt för vederbörande folkskolinspektör att lämna särskilt medgivande icke äga tillämpning.

Angående skyldighet för annan vikarie än ovan sägs att i anledning av vikariatet frånträda honom å egen tjänst tillkommande avlöningsförmåner skall gälla vad därom i varje särskilt fall finnes stadgat.

b) Under tiden för ifrågavarande vikariat äger vikarien åtnjuta *dels* ersättning för honom å egen tjänst frångångna avlöningsförmåner, *dels* ock dagarvode med fem kronor, därest han är bosatt eller har sin verksamhet å den ort, där han i egenskap av vikarie å inspektörsbefattningen är stationerad, och eljest med femton kronor. För dag, då i samband med tjänsteresa hel traktamentsersättning enligt allmänna resereglementet utgår, skall sistnämnda arvodesbelopp, femton kronor, nedsättas till åtta kronor. Å dagarvode utgår icke dyrtidstillägg.

c) Vikarien äger icke komma i åtnjutande av tjänstgöringstraktamente.

d) Vikarien tillkommande ersättning för frångångna avlöningsförmåner samt dagarvoden skola bestridas av den i avlöningsstaten för folkskolinspektionen upptagna anslagsposten till avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat.

I en till Kungl. Maj:t ställd, den 23 mars 1939 dagtecknad skrift hava ett antal *lärare*, som under år 1938 innehaft förordnanden såsom vikarier å folkskolinspektörstjänster, anhållit om sådan ändring av nyssnämnda bestämmelser, att vikarierande folkskolinspektör, som under egna ferier uppehåller inspektörstjänst, skall åtnjuta — förutom ersättning för honom å egen tjänst frångångna avlöningsförmåner — dagarvode med 15 kronor, varvid nu utgående differentiering av arvodet med hänsyn till vikariens egen bostad eller verksamhet å annan ort än stationeringsorten skulle bortfalla. I ett sedermera gjort tillägg till framställningen hemställes, att de föreslagna nya grunderna måtte få gälla jämväl vid tjänstgöring såsom vikarierande folkskolinspektör under sommaren 1939.

Till stöd för framställningen anföres huvudsakligen följande:

Enligt äldre bestämmelser utgjorde lönen för vikarierande folkskolinspektör omkring 81 procent av ordinarie folkskolinspektörs lön. Genom de nya bestämmelserna hade lönen för vikarie, som tjänstgjorde under egna ferier och vore bosatt eller hade sin verksamhet å den ort där den ordinarie inspektören vore stationerad, faktiskt minskats till mindre än en tredjedel av tidigare utgående arvode.

Ett så lågt arvode som 5 kronor för dag stode i intet avseende i relation vare sig till omfattningen eller till betydelsen av vikarierande folkskolinspektörs arbetsuppgifter. Under den tid, då skolorna i allmänhet hade ferier, skulle skoldistriktens statistiska uppgifter och statsbidragsrekvisitioner granskas av folkskolinspektören. Under denna tid förekomme rikligen även andra tidsödande och viktiga expeditiionsuppgifter, såsom granskning av förslag till lärartjänster, reglementsärenden, antagning av läroböcker o. s. v.

Till närmare belysning av arbetsbördans omfattning för de vikarierande folkskolinspektörerna under sommaren 1939 hava lämnats vissa uppgifter från ett sydsvenskt och ett mellansvenskt inspektionsområde, beträffande vilka jag torde få hänvisa till handlingarna i ärendet.

Skolöverstyrelsen har den 27 juni 1939 avgivit utlåtande över framställningen och därvid anfört huvudsakligen följande:

I skrivelse den 23 november 1937 med förslag till bestämmelser beträffande dispositionen av förslagsanslaget Folkskolinspektionen: Avlöningar för tiden den 1 januari—den 30 juni 1938 har överstyrelsen haft anledning inför Kungl. Maj:t framlägga sin mening i det spörsmål, som nu av ett antal under år 1938 av överstyrelsen förordnade vikarierande folkskolinspektörer gjorts till föremål för underdånig framställning. Överstyrelsen har i nämnda skrivelse utvecklat de skäl, som enligt överstyrelsens mening talade för att sätta slag av vikarierande folkskolinspektörer finge åtnjuta löneförmåner, motsvarande 24 eller i varje fall icke lägre än 23 löneklassen i det civila avlöningsreglementet.

Överstyrelsen kan icke annat än instämma med den föreliggande framställningens undertecknare, då dessa anse ett dagarvode av fem kronor icke utgöra skäligen ersättning för de arbetsuppgifter, som påvila en vikarierande folkskolinspektör. Det är nämligen att märka, att, ehuru det här i de flesta fall är fråga om s. k. semestervikarier, arbetet på folkskolinspektörsexpeditionen fortgår utan avbrott eller minskning i fråga om där förekommande göromål. De senare årens väsentliga stegring i folkskolinspektörernas arbetsbörda, som enligt uttalande av årets riksdag snarare

bör underlättas, särskilt i vad det avser det expeditionella arbetet, gör sig givetvis gällande även under tiden för vikariernas förordnande. Att denna tid huvudsakligen infaller under sommaren, då vikarien eljest skulle vara berättigad till ferier och ofta nog måste uppehålla sig i staden, skild från sin familj, gör uppenbarligen arbetet ej lättare men medför, att hela ersättningen för arbetet å inspektörstjänsten stannar vid fem kronor för dag.

Beträffande det belopp, som skäligen bör bestämmas för å stationeringsorten bosatt vikarierande folkskolinspektör, har i framställningen gjorts gällande, att detta ej bör vara lägre än för annan av överstyrelsen förordnad inspektörsvikarie, och att dagarvode alltså undantagslöst bör utgöra femton kronor. Ehuru överstyrelsen icke anser detta belopp vara för högt, torde dock skäl kunna åberopas för någon skillnad mellan den ersättning, som bör tillkomma å stationeringsorten bosatt vikarie och vikarie från annan ort. Med hänsyn härtill finner sig överstyrelsen böra ifrågasätta, att dagarvode till å orten bosatt vikarierande folkskolinspektör, som under egna ferier uppehåller inspektörstjänst, höjes till tio kronor.

Allmänna lönenämnden har i utlåtande den 6 december 1939 anført:

Lönenämnden vill erinra, att de hittillsvarande bestämmelserna angående ersättning till vikarie å folkskolinspektörstjänst voro föremål för överväganden i olika sammanhang, innan de definitivt fastställdes. Till en början meddelades sålunda — genom kungl. brev den 21 januari 1938 — bestämmelser i nämnda avseende endast för tiden 1 januari—31 maj 1938. Först efter ytterligare överväganden fastställdes genom kungörelsen 1938: 193 definitiva bestämmelser, att gälla för tiden från och med den 1 juni 1938. I det utlåtande av undervisningsväsendets lönenämnd den 31 mars 1938, som föregick nämnda kungörelse, anförde sagda lönenämnd bland annat följande:

»Vid frågans förnyade övervägande har lönenämnden, som finner det för närvarande tillämpligt systemet med dagarvode samt ersättning för avstadda löneförmåner å egen tjänst vara den lämpligaste formen för gottgörelse i nu ifrågavarande fall, till en början tagit ställning till spörsmålet, huruvida dagarvode bör utgå med lika belopp till här avsedd vikarie, som är bosatt eller har sin verksamhet å samma ort, där han i egenskap av vikarierande folkskolinspektör skall vara stationerad, och till vikarie, som är bosatt eller har sin verksamhet å annan ort än den nämnda. Lönenämnden får i detta hänseende framhålla, att en olikhet i fråga om grunderna för dagarvodets bestämmande synes motiverad i de båda nämnda fallen.

Vad beträffar storleken av det nu ifrågavarande dagarvode, får lönenämnden erinra om ett nyligen av Kungl. Maj:t fattat beslut, vilket synes lämpligen kunna utgöra förebild för avgörandet av förevarande fråga. Lönenämnden åsyftar Kungl. Maj:ts beslut den 4 februari 1938 angående ersättning åt vikarier för ledamöter av skolöverstyrelsen. Nämnda beslut innebär, att vikarierande undervisningsråd åtnjuta — förutom ersättning för honom å egen tjänst frångångna avlöningsförmåner — dagarvode med 6 kronor, därest han är bosatt eller har sin verksamhet i Stockholm, och eljest med 18 kronor; å dessa dagarvoden utgår icke dyrtidstillägg. Vidare föreskrives, att vikarien icke äger komma i åtnjutande av tjänstgöringstraktamente. Vid en tillämpning på vikarierande folkskolinspektör av de principer, som sålunda lagts till grund vid bestämmandet av vikariatsarvoden å ledamotsbefattningarna inom undervisningsväsendets centrala förvaltningsmyndighet, kan lönenämnden emellertid icke förorda samma arvodesbelopp, 6 respektive 18 kronor, som använts i sistnämnda fall. Lönenämnden vill såsom skäligt dagarvode för vikarierande folkskol- och nomadskolinspektör föreslå 5 kronor, därest vikarien är bosatt eller har sin verksamhet å den ort, där han i egen-

skap av vikarie å inspektörsbefattningen är stationerad, och eljest 15 kronor; av sistnämnda belopp skulle då 5 kronor anses utgöra arvode för själva vikariatet och 10 kronor utgöra traktamentsersättning. Tjänstgöringstraktamente i egentlig mening bör sålunda icke tillkomma här avsedda vikarier.»

Den jämförelse med ersättning till vikarie å undervisningsrådsbefattning, som undervisningsväsendets lönenämnd i sitt nyssberörda utlåtande lade till grund för sitt av Kungl. Maj:t sedermera godkända förslag, synes enligt allmänna lönenämndens mening allttjämt böra vidhållas. Ett tillmötesgående av den gjorda framställningen synes lätteligen kunna medföra vissa konsekvenser med avseende å grunderna för bestämmande av ersättning för vikariat icke blott å undervisningsrådsbefattning utan även inom andra områden av statsförvaltningen. Då härtill kommer att — såvitt av handlingarna framgår — särskilda svårigheter icke yppats att mot för närvarande stadgad ersättning erhålla lämpliga semestervikarier å folkskolinspektörstjänsterna, finner sig allmänna lönenämnden icke kunna tillstyrka den gjorda framställningen.

Lönenämnden finner sig slutligen böra framhålla, att det synes tveksamt, huruvida statsanställd lärare — exempelvis en övningsskollärare vid folkskoleseminarium i lönegraden A 20 — numera efter civila avlöningsreglementets ikraftträdande äger vid vikariat å folkskolinspektörstjänst erhålla gottgörelse enligt de i kungörelsen 1938: 193 angivna grunderna. En sådan vikarie torde i stället — jämlikt 21 § 1 mom. civila avlöningsreglementet — böra erhålla vikariatersättning med 3 kronor 10 öre för dag jämte, i förekommande fall, tjänstgöringstraktamente. Ett avsteg från sistnämnda grunder synes i varje fall icke böra ske utan riksdagens medverkan.

En *reservant* inom lönenämnden har förklarat sig anse, att lönenämnden bort tillstyrka skolöverstyrelsens i ärendet gjorda hemställan.

*Departements-
chefen.*

I likhet med allmänna lönenämnden anser jag, att de nuvarande grunderna för ersättning till vikarie å folkskol- eller nomadskolinspektörstjänst, vilka såsom lönenämnden framhållit tillkommit efter ingående överväganden, allttjämt böra i allt väsentligt tillämpas. Jag vill i samband härmed understrika angelägenheten av, att vikarie icke förordnas annat än i den mån så befinnes oundgängligen nödvändigt.

Efter det att de statsanställda lärarna från och med den 1 juli 1939 inordnats under civila avlöningsreglementet torde icke utan riksdagens medverkan avsteg kunna göras från de i 21 § 1 mom. nämnda reglemente fastställda allmänna grunderna för vikariatersättnings beräkning. Jag förordar därför, att framställning göres till riksdagen angående tillägg till 55 § 9 mom. civila avlöningsreglementet av innebörd, att statsanställd lärare skall under sådant vikariat å folkskol- eller nomadskolinspektörsbefattning som meddelats av skolöverstyrelsen äga uppbära särskild ersättning med 5 kronor för dag. Därest riksdagen godkänner detta förslag, torde Kungl. Maj:t, i huvudsaklig anslutning till hittills gällande föreskrifter samt till vad jag förut anfört beträffande vikarie å undervisningsrådsbefattning, böra föreskriva, att tjänstgöringstraktamente icke skall utgå till sådan vikarie enligt de i 4 § tilläggsbestämmelserna till civila avlöningsreglementet stadgade grunderna utan i stället med sådant belopp för dag räknat, att detsamma jämte den särskilda dagarsättningen uppgår till högst 15 kronor.

4. **Tillgodoräkning för löneklassuppflyttning av viss militär tjänstgöring.** Enligt bestämmelserna i 7 § 3 mom. civila avlöningsreglementet gäller såsom villkor för ordinarie tjänstemans uppflyttning till högre löneklass bland annat, att tjänstemannen under minst fyra femtedelar av den tid, som erfordras för uppflyttning, bestritt sin egen eller på grund av förordnande annan statens tjänst, dock att härvid såsom tjänstetid skall räknas jämväl semester, ferier under vilka tjänstemannen uppburit oavkortad lön ävensom tjänstledighet, som avses i 13 § 1—3 mom. eller i 14 §.

På grund av detta stadgande må tjänsteman såsom tjänstetid för löneklassuppflyttning taga i beräkning jämväl tjänstledighet, som åtnjutits för fullgörande av viss militär tjänstgöring (13 § 2 mom.). I första hand kommer härvid i fråga ledighet, under vilken tjänsteman fullgör honom såsom beställningshavare i reserven, å reservstat eller å övergångsstat eller såsom officer i väg- och vattenbyggnadskåren åliggande tjänstgöring eller under vilken han genomgår utbildningskurs för äldre reservofficerare. Vidare må hänsyn tagas jämväl till tid, under vilken tjänsteman är inkallad till värnpliktstjänstgöring. Slutligen må för angivna ändamål även tillgodoräknas tid, under vilken tjänsteman genomgår för konstituerad landstormsofficer föreskriven befälskurs, landstormsbefälsövning eller kompletteringskurs eller med kompletteringskurs jämställd annan kurs eller övning, dock högst 14 dagar av ett och samma kalenderår. Enahanda rätt tillkommer extra ordinarie tjänsteman.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 14 december 1939 har *landstormsofficerssällskapens i Sverige riksförbund* anmärkt, att genom författningsbestämmelsernas av helt andra orsaker givna formulering landstormsofficerarna icke erhållit den förmån i löneturshänseende, som tillkomme icke blott andra officerare inom arméns reservpersonal utan även de värnpliktiga. Då emellertid landstormsofficerare på samma sätt som andra officerare av nyssnämnda kategori obligatoriskt inkallades till militär tjänstgöring under förstärkt försvarsberedskap och mobilisering, vore det av stor vikt, att en rättelse skyndsamt komme till stånd, så att full likställighet med övriga nämnda beställningshavare åstadkommes. Förbundet har hemställt, att åtgärder för sådan ändring av gällande författningar måtte vidtagas, att även de civila tjänstemän, som vore landstormsofficerare, måtte för uppflyttning till högre löneklass få räkna den tid, varunder de åtnjutit tjänstledighet för fullgörande av dem i sistnämnda egenskap åliggande militär tjänstgöring.

I infordrat yttrande den 3 februari 1940 över ifrågakvarande framställning har *statskontoret* tillstyrkt densamma.

Såsom framgår av de av mig i det föregående återgivna bestämmelserna *Departements-*
chefen.
äger civil ordinarie eller extra ordinarie tjänsteman för uppflyttning i löneklass i innehavande civil befattning taga i beräkning den tid han åtnjutit tjänstledighet för fullgörande av honom såsom beställningshavare i reserven eller vad därmed är likställt åliggande militär tjänstgöring. Ordinarie eller extra ordinarie tjänsteman, som fullgör tjänstgöring såsom konstituerad land-

stormsofficer äger däremot författningsenligt icke för nämnda ändamål taga i beräkning annan tjänstgöringstid än den, som använts för genomgående av vissa övningar och kurser i utbildningssyfte. Under nuvarande förhållanden, då landstormsofficerare i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering inkallas till militär tjänstgöring i betydande omfattning, synes det vara mindre tillfredsställande, att tjänstemannen skall på grund härav lida intrång i sin lönetursrätt. Jag finner billighetsskäl tala för att sådan tjänsteman får för löneklassuppflyttning i den civila tjänsten tillgodoräkna tiden för den militära tjänstgöringen såsom om denna tjänstgöring fullgjorts i den civila befattningen.

Emellertid vill jag framhålla, att även andra civila tjänstemän än de nu omförmälda kunna vid tjänstgöring under nuvarande förhållanden inom försvarsväsendet få sin rätt till löneklassuppflyttning inskränkt. I sådant hänseende vill jag erinra om de kvinnliga tjänstemän, vilka i egenskap av medlemmar av landstormskvinnoförening och föreningen svenska röda stjärnan erhålla tjänstledighet från sin civila tjänst för tjänstgöring vid försvarsväsendet. En annan grupp utgöra de s. k. krigsfrivilliga. Dessa bestå huvudsakligen av sådan inom landstormsförbunden utbildad personal, vilken icke konstituerats till officerare, samt inom frivilliga automobilkåren, frivilliga motorcykelkåren, frivilliga röda korset m. fl. organisationer utbildad personal. Därest civil tjänsteman, tillhörande dylik frivillig försvarsorganisation, under nuvarande förhållanden erhåller ledighet från sin civila tjänst för att tjänstgöra vid försvarsväsendet, i vilket fall han har att avstå honom eljest tillkommande avlöningsförmåner i den civila tjänsten, är han enligt gällande avlöningsreglementen icke berättigad att i löneturshänseende tillgodoräkna tiden för tjänstledigheten. Det synes mig emellertid icke vara med billighet förenat, att ledighet för dylikt ändamål skall föranleda ett uppskjutande av löneklassuppflyttningen i den civila befattningen.

Om jag sålunda vill förorda ett eftergivande för nu angivna fall av de i 7 § 3 mom a) civila avlöningsreglementet och motsvarande författningsrum i civila icke-ordinariereglementet stadgade villkoren för erhållande av löneklassuppflyttning, synes det mig likväl icke böra ifrågakomma att vidtaga några ändringar i reglementena. Det torde i stället böra ankomma på Kungl. Maj:t att genom generella föreskrifter vid sidan av avlöningsreglementena eller ock genom beslut från fall till fall medgiva tjänsteman rätt att, där sådant icke är medgivet i vederbörande reglemente, för löneklassuppflyttning taga i beräkning tid, varunder han i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering åtnjutit tjänstledighet från sin civila befattning för tjänstgöring vid försvarsväsendet. Detsamma bör gälla för ordinarie, extra ordinarie och vikarierande lärare, som avses i avlöningsreglementet den 11 november 1938 (nr 660), i avlöningsreglementet den 30 september 1937 (nr 868) samt i avlöningsreglementet den 17 juni 1938 (nr 419). Vad angår ordinarie statstjänstemän samt nyssnämnda lärare bör riksdagens medgivande härtill inhämtas.

I detta sammanhang torde jag få påpeka, att tjänsteman, som åtnjuter

tjänstledighet av anledning, som i 13 § 2 mom. a) civila avlöningsreglementet och 12 § 2 mom. a) civila icke-ordinariereglementet samt liknande stadganden i avlöningsreglementena för kommunalt anställda lärare omförmåles, givetvis äger rätt att för löneklassuppflyttning tillgodoräkna tjänstledighetstiden, även om han vid minimiregeln tillämpning har att avstå hela lönen i den civila befattningen.

5. Förskottsutbetalning av avlöning. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 juli 1939 har *svenska järnvägsmannaförbundet* hemställt om Kungl. Maj:ts förklaring, att hinder icke möter för vederbörande verksstyrelse att medgiva förskottsutbetalning av tjänstemans lön på grund av dödsfall, sjukdom eller annan särskilt ömmande orsak, dock icke till större belopp än som redan av vederbörande intjänats och endast efter medgivande av det befäl, som har att ansvara för avlöningens utbetalande.

Föreskrift om avlönings utbetalande är meddelad i 2 § 4 mom. civila avlöningsreglementet och 3 § 4 mom. civila icke-ordinariereglementet. Där stadgas, att avlöning utbetalas månadsvis i efterskott, i den mån icke beträffande särskild ersättning utbetalning i annan ordning är särskilt stadgad eller eljest finnes lämpligen böra ske. Av den motivering, som ligger till grund för stadgandet i fråga och som återfinnes i 1936 års lönekommittés betänkande med förslag till civilt avlöningsreglemente (stat. off. utredn. 1937: 48) framgår, att lönekommittén ansett det av vissa ämbetsverk framförda önskemålet om införande i avlöningsreglementet av en föreskrift, som stadgade befogenhet för vederbörande verk att medgiva förskottsutbetalning av lön, icke böra vinna beaktande.

Över järnvägsmannaförbundets framställning hava utlåtanden avgivits av *allmänna lönenämnden* den 26 september 1939, av *statskontoret* den 22 januari 1940 samt av *riksräkenskapsverket* den 17 februari 1940.

Lönenämnden framhåller, att stadgandet i 2 § 4 mom. civila avlöningsreglementet överensstämde i sak med de föreskrifter respektive den praxis, som varit gällande beträffande utbetalningen av avlöning, sedan det nya lönesystemet genom 1919 års avlöningsreglemente för kommunikationsverken infördes för statens befattningshavare. Av 1936 års lönekommittés uttalande syntes kunna dragas den slutsatsen, att man icke velat skapa några rättigheter för tjänstemännen i avseende å möjligheten att erhålla förskottsutbetalning av lön. Nämda uttalande syntes å andra sidan knappast kunna tagas till intäkt för den uppfattningen, att kommittén avsett att åstadkomma någon direkt skärpning av förut tillämpad praxis på detta område.

Ehuru befattningshavare sålunda saknade varje rättighet att påfordra avlönings utbetalande i annan ordning än som föreskrevs i vederbörligt avlöningsreglemente, syntes det likväl lönenämnden verka onödigt hårt att under alla omständigheter avslå av befattningshavare framställd begäran om att förskottsvis utfå någon del av avlöningen. Det kunde nämligen enligt lönenämndens mening under vissa förhållanden föreligga skäl av sådan betydelse, att statens intresse att hava avlöningsutbetalningen koncentrerad till ett enda tillfälle skäligen borde vika för ett påkommet starkt behov hos den enskilde att redan före månadens slut kunna disponera någon del av avlöning-

en. Lönenämnden avsåge härvid de fall, då ett avsevärt och oförutsett penningbehov gjorde sig gällande på grund av inträffat sjukdomsfall eller dödsfall inom befattningshavarens familj eller bland personer, för vilka han eljest hade försörjningsskyldighet. Härmed jämförbar orsak torde få anses vara, att befattningshavaren själv för intagning på sjukhus vore nödsakad att i förskott inbetala vårdavgift. Lönenämnden ville i detta sammanhang erinra, att det vid kommunikationsverken före civila avlöningsreglementets ikraftträdande varit praxis, att vederbörande myndighet utfärdat ansvarsförbindelse för kostnaderna för befattningshavares vård å sjukhus. På grund av nu gällande bestämmelser i fråga om vårdkostnadernas fördelning å statsverket och befattningshavaren syntes emellertid hinder möta att i full omfattning bibehålla denna praxis.

Då lönenämnden sålunda gäve uttryck åt den uppfattningen, att förskott å avlöning borde kunna medgivas under synnerligen ömmande omständigheter, ville lönenämnden samtidigt framhålla, att förskott endast borde ifrågakomma för att i ett givet fall avhjälpa rent tillfälliga behov. Lönenämnden utginge vidare från, att förskott endast finge utbetalas efter prövning i vederbörlig ordning. Att förskott därvid icke finge utbetalas med högre belopp än som vid tidpunkten för förskottets beviljande intjänats av månadslönen, funne nämnden självklart.

I särskilt yttrande till lönenämndens utlåtande har nämndens ordförande, generaldirektören *E. R. Stridsberg*, anfört, att han för sin del ansåge, att varken 1919 års avlöningsreglemente för kommunikationsverken eller nu gällande civila avlöningsreglemente i och för sig kunde tagas till intäkt för förefintligheten av en befogenhet för vederbörande verk att medgiva förskottsutbetalning av lön. Lönekommitténs uttalande syntes å andra sidan icke behöva givas en sådan innebörd, att kommittén därmed tagit ställning till frågan, om förskottsutbetalning borde medgivas. Uttalandet syntes endast avse, att en bestämmelse om förskottsutbetalning icke borde intagas i själva avlöningsreglementet utan — i fall av behov — meddelas i annan ordning. Reservanten ansåge emellertid, att löneförskott borde såvitt möjligt undvikas, ej minst på grund av de olägenheter ur redovisningssynpunkt, som därav följde. Därest det i allt fall funnes lämpligt att medgiva förskottsutbetalning, borde bestämda föreskrifter härom meddelas av Kungl. Maj:t.

Statskontoret finner det visserligen i viss mån tveksamt, huruvida vederbörande verks styrelser överhuvud taget borde erhålla befogenhet att utbetala förskott å lön. I likhet med lönenämnden vore emellertid ämbetsverket av den uppfattningen, att det skulle vara obilligt att under alla omständigheter avslå framställning om att utfå någon del av avlöningen i förskott. Ämbetsverket ville därför icke motsätta sig, att sådan förskottsutbetalning undantagsvis kunde medgivas i ömmande fall och efter särskilt beslut av vederbörande verks styrelse. Såsom allmänna lönenämndens ordförande framhållit, borde bestämda föreskrifter i ämnet meddelas av Kungl. Maj:t.

Då civila avlöningsreglementet blivit fastställt av riksdagen, syntes tvekan kunna råda, huruvida ej medgivande av förskottsutbetalning borde lämnas av riksdagen. Ämbetsverket hölle dock för sin del före, att införandet av förevarande bestämmelser vore att betrakta som en ordningsföreskrift, i vilket fall Kungl. Maj:t skulle kunna utfärda erforderliga föreskrifter.

Kungl. Maj:ts proposition nr 144.

Riksräkenskapsverket uttalar den uppfattningen, att förskottsutbetalning av lön i möjligaste mån borde undvikas, detta såväl ur allmän ordnings- som icke minst ur redovisningssynpunkt. Emellertid kunde uppenbarligen förekomma undantagsfall, då ömmande omständigheter motiverade ett avsteg från huvudregeln. Att för dessa undantagsfall meddela särskilda föreskrifter syntes dock knappast erforderligt eller ens lämpligt, utan borde det överlåtas på vederbörande verksammyndigheter att diskretionärt pröva och avgöra uppkommande frågor av detta slag. Ett dylikt medgivande finge emellertid icke anses innefatta någon rätt för verksstyrelse att i förvaltningsväg utfärda generella bestämmelser i ämnet, varigenom förskottsutbetalningen bleve i större eller mindre utsträckning satt i system och förtoges karaktären av undantagsföreteelse.

De i civila avlöningsreglementet och civila icke-ordinariereglementet med-*Departementsschefen.* delade bestämmelserna angående utbetalning av avlöning lämna icke befogethet för ämbetsverken att medgiva förskott å lön. Någon ändring i reglementena på denna punkt synes mig ej heller böra ifrågakomma. Såsom de hörda ämbetsverken framhållit kunna emellertid fall inträffa, då ett undantag från den allmänna utbetalningsföreskriften är motiverad. I de avgivna yttrandena har i detta hänseende pekats på sådana fall, då tjänsteman drabbas av sjukdom eller han avlider och tjänstemannen respektive hans efterlevande befinna sig i sådant ekonomiskt läge, att tillfällig hjälp för mötande av oförutsedda och hastigt påkommande utgifter är av behovet synnerligen påkallad. Enligt min mening böra, där dylika särskilt ömmande omständigheter föreligga, hinder icke resas mot att myndigheterna lämna medgivande om förskottsutbetalning av den avlöning befattningshavaren må hava intjänat.

Jag vill emellertid uttryckligen betona, att en avvikelse från den allmänna utbetalningsregeln bör begränsas till att avse rena undantagsfall. Det synes mig lämpligt, att Kungl. Maj:t till ledning för ämbetsverken och för undvikande av missbruk utfärda särskilda tilläggs- eller tillämpningsföreskrifter till ifrågavarande stadgande i avlöningsreglementena. Därest icke riksdagen häremot framställer någon erinran, har jag för avsikt att framdeles inför Kungl. Maj:t framlägga förslag till dylika föreskrifter.

6. Krigsriskersättning till viss personal, tjänstgörande å statens järnvägars tågfarjor samt å lotsverkets fyrskepp och tjänstefartyg m. m. I en till Kungl. Maj:t ställd, den 11 oktober 1939 dagtecknad skrivelse hava vissa befattningshavare i befälsställning (maskinist- och styrmansgraderna) å statens järnvägars tågfarjor hemställt att få komma i åtnjutande av krigsriskförsäkring och krigsriskersättning i likhet med vad befäl vid svenska handelsflottan erhöle.

Över denna framställning har *riksförsäkringsanstalten* den 24 november 1939 avgivit infordrat utlåtande, varvid ämbetsverket yttrat sig allenast i vad framställningen avser krigsriskförsäkring.

Sedermera har *styrelsen för svenska järnvägsmannaförbundet* i skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 december 1939 gjort framställning om krigsriskersätt-

ning till personal i de lägre graderna å tågfarjorna och därvid anført i huvudsak följande.

De första dagarna i september innevarande år, då krigstillstånd inträtt mellan Tyskland och vissa andra makter, hade omedelbart stora risker uppstått för den neutrala sjöfarten i södra Östersjön. Den förnämsta anledningen därtill hade varit, att minor utlagts i de farvatten, som utgjorde förbindelseleder mellan Östersjön och utanför liggande hav. Det hade visat sig, att en stor del av de utlagda minorna kommit i drift, vilket medfört ökade risker för sjöfarten. Det syntes ävenledes ligga i sakens natur, att minornas förtöjningar, som från början syntes ha varit mycket bristfälliga, på grund av vattnets frätande inverkan mer och mer försvagades, så att det kunde förutsättas, att de kringdrivande minornas antal — som redan varit mycket stort — komme att ökas, varvid risken för de i närheten av minfälten trafikerande fartygen ökades i motsvarande grad.

Då lederna Trelleborg—Sassnitz och Malmö—Köpenhamn ginge i omedelbar närhet av de utlagda minfälten, vore det uppenbart, att riskerna för fartyg och besättningar, som sysselsattes i denna trafik, vore synnerligen stora. De som tjänstgjorde å fartyg i regelbunden trafik på dessa farvatten, finge därför vidkännas ett synnerligen nervuppslitande arbete, så att tjänsten bleve betydligt mera ansträngande än under normala förhållanden. Under dessa omständigheter vore det tydligt, att den ordinarie lönen — vilken anpassats med hänsyn till normala förhållanden — icke utgjorde skälig ersättning för tjänstgöring under nuvarande abnorma situation.

Då krigsriskerna för statens järnvägars tågfarjor utan tvivel vore den största som förefunnes för svenska fartyg i Östersjöfart, icke minst beroende därpå att de dagligen anlöpte tysk örlogshamn och befunde sig inom tyskt territorialvatten, vilket kunde komma att bli en verklig farozon, särskilt för den händelse ett opåräknat anfall skulle göras mot de militära anläggningarna i Sassnitz eller dess omedelbara närhet, syntes starka skäl tala för att de som tjänstgjorde ombord komme i åtnjutande av krigsriskersättning. Samma borde ävenledes tillkomma personal ombord å tågfarjan Malmö—Köpenhamn, även om risken på denna route icke kunde anses vara lika riskfylld som på den förstnämnda.

Med hänsyn till järnvägsstyrelsens beslut, att de svenska tågfarjorna tills vidare endast skulle utföra dagturer, syntes en viss begränsning av krigsriskersättningen kunna göras. Skulle däremot antalet turer utökas, så att tjänstgöringen även komme att omfatta natttjänstgöring, syntes anspråken på en väsentligt högre ersättning vara välmotiverade.

I anslutning härtill har förbundsstyrelsen hemställt, att så länge farjorna å de båda tågfarjelinjerna utförde turer under dagen, all personal tillhörande lönegraderna A 1—10 jämte rekryteringspersonal till befattningar i nämnda lönegrader måtte tillerkännas krigsriskersättning med 4 kronor för tjänstgöringsdag samt att denna ersättning måtte utgå retroaktivt från den 1 september 1939.

Över nämnda framställningar hava infordrade utlåtanden avgivits av *järnvägsstyrelsen* den 20 januari samt av *allmänna lönenämnden* den 27 februari 1940.

Järnvägsstyrelsen har därvid överlämnat en till styrelsen inkommen skrift från vissa tjänstemän, tillhörande förutnämnda fartygsbefäl, däri yrkats,

att så länge tågfarjorna endast utföra dagturer, krigsrisk ersättning måtte utbetalas — retroaktivt från den 1 september 1939 — med 6 kronor till tjänstemän i lönegraderna A 12—15, med 7 kronor till tjänstemän i lönegraderna A 16—19 samt med 8 kronor till tjänstemän i lönegraderna A 20—26, allt räknat för seglingsdag.

Ur de av ämbetsverken avgivna utlåtandena inhämtas i huvudsak följande.

Riksförsäkringsanstalten. Lagen den 11 juni 1937 (nr 348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personal gällde ombord å svenskt fartyg tjänstgörande person, som vore försäkrad jämlikt lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete. Undantagna vore endast personer, som tjänstgjorde ombord å krigsfartyg. Lagens bestämmelser ägde ej heller tillämpning i fråga om skada, som uppkomme därav, att Sverige råkat i krig.

Enligt kungörelsen den 30 november 1917 angående särskilda bestämmelser i fråga om tillämpning av lagen om försäkring för olycksfall i arbete å arbetare, som användes till arbete för statens räkning, syntes de högre ersättningarna vid krigsolycksfall i fråga om befäl och besättning å statens järnvägars tågfarjor, efter riksförsäkringsanstaltens bestämmande i vad avsåge rätten till ersättning samt ersättningens art och storlek, böra utgivas av statens järnvägar.

Järnvägsstyrelsen. De risker, som under rådande förhållanden vore förenade med tjänstgöringen ombord å statens järnvägars tågfarjor, syntes icke behöva närmare beröras. Styrelsen ansåge sig emellertid böra framhålla, att dessa risker vore större å linjen Trelleborg—Sassnitz än å linjen Malmö—Köpenhamn, vilket ock kommit till uttryck i överenskommelserna angående krigsrisk ersättning till personal vid handelsflottan vid bestämmandet av grunderna för denna ersättning.

Att särskild ersättning för nämnda risker finge utgå, funne styrelsen för sin del skäligt, men att angiva de grunder, enligt vilken denna lämpligen borde beräknas, erbjöde vissa svårigheter. De anspråk i sådant hänseende, som av sökandena framställes, syntes styrelsen sålunda allt för höga för att kunna tagas i övervägande. Icke heller kunde de principer för krigsrisk ersättningens beräkning, som angivits i oförmälda överenskommelser, här följas. Denna ersättning hade nämligen bestämts till vissa procent av de avtalsenliga hyrorna, vilka ganska väsentligt understeg tågfarjepersonalens löner, och med hänsyn till andra arbetsförhållanden än dem, varunder sist nämnda personal tjänstgjorde. Styrelsen ville erinra om att tågfarjepersonalen, i motsats till vad förhållandet i allmänhet vore beträffande handelsflottans personal, endast jämförelsevis få timmar per dag måste vistas inom farozon och då å samma sträckor med särskilt anordnad bevakning rörande minrisken.

Därest emellertid Kungl. Maj:t skulle finna ersättning i förevarande avseende böra utgå, ville styrelsen såsom skäligt ansedda krigsrisk ersättningar till statens järnvägars tågfarjepersonal föreslå dels för varje segling fram och åter mellan Trelleborg F och Sassnitz 2 kronor 50 öre till befattningshavare i lönegraderna A 5—10, 3 kronor 75 öre till befattningshavare i lönegraderna A 12—16 och 5 kronor till befattningshavare i lönegraderna A 18—26, dels ock för varje segling fram och åter mellan Malmö och Köpenhamn 75 öre, 1 krona 15 öre och 1 krona 50 öre till befattningshavare i lönegraderna A 5—10, A 12—16 och A 18—26 respektive.

Då framställning om här ifrågavarande ersättning ingivits första gången i september 1939 syntes de nu föreslagna ersättningarna böra utgå retroaktivt och i så fall lämpligen från och med den 4 september 1939, då motsvarande ersättningar enligt träffade överenskommelser börjat utgå till personalen vid handelsflottan. Däremot syntes, då så vitt styrelsen kunde finna de motiv, som legat till grund för utfärdandet av kungörelsen den 15 december 1939 om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän (nr 856), näppeligen föreläge beträffande statens järnvägars tågfarjepersonal, samma kungörelse icke böra äga tillämpning å denna personal.

Vad slutligen anginge frågan om krigsriskförsäkring hade styrelsen intet att tillägga till det av riksförsäkringsanstalten avgivna utlåtandet i ärendet.

Allmänna lönenämnden. Personalen vid svenska handelsflottan hade enligt därom träffade överenskommelser under nu rådande krigsförhållanden tillerkänts särskild krigsriskersättning, utgående med viss procents tillägg på hyran för månad. Procenttalet varierade mellan lägst 65 procent — vid gång inom svenskt territorialvatten — och högst 300 procent — vid resa inom ett område omfattande Nordsjön och delar av nord-Atlanten — och utgjorde för närvarande för färd inom södra Östersjön 150 procent. Den månatliga hyra, å vilken tillägg beräknades, finge därjämte i intet fall understiga 250 kronor.

Då lagen om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän icke vore tillämplig å nu ifrågavarande personal, syntes de genom krigstillståndet inträdda förhållandena till sjöss motivera, att den personal, som vore anställd eller fullgjorde tjänst ombord på statens tågfarjor, erhöles särskild ersättning för den risk, som vore förenad med tjänstgöring ombord. Emellertid syntes denna risk icke vara lika stor för personalen ombord å tågfarjorna som för handelsflottans personal, med hänsyn till att farjorna som regel ginge samma sträckor och under särskilt anordnad bevakning. Färd å linjen Malmö—Köpenhamn torde även vara mindre riskfylld än resa å linjen Trelleborg—Sassnitz. Redan av nu nämnda skäl borde enligt lönenämndens mening krigsriskersättningen till personalen å tågfarjorna utgå efter andra och lägre grunder, än som fastställts för handelsflottans personal. Härtill komme även, att personalen å tågfarjorna under normala förhållanden vore i lönehänseende betydligt bättre ställda än motsvarande personal vid handelsflottan, varför ett tillägg till avlöningen, beräknat enligt de för handelsflottans personal gällande grunderna för krigsriskersättning, skulle medföra en ökning i avlöningen för ifrågavarande befattningshavare, som icke stode i proportion till de föreliggande riskerna.

Vid sitt övervägande av nu förevarande spörsmål hade lönenämnden kommit till den uppfattningen, att krigsriskersättning borde utgå till all personal, som vore anställd eller beordrad till tjänstgöring ombord på tågfarjorna, även om den tillhörde annat verk än statens järnvägar. Då även annan personal än den, som tillhörde de av järnvägsstyrelsen angivna lönegraderna, i enlighet härmed borde tillerkännas krigsriskersättning, funne lönenämnden erforderligt, att de föreslagna lönegradsgrupperna erhöles en något vidgad omfattning. För att indelningen i riskersättningsgrupper skulle bli fullständig, ville lönenämnden förorda, att de särskilda krigsriskersättningsbeloppen fastställdes för lönegraderna A 1—10, respektive A 11—17 och A 18—26.

Beträffande de belopp, som därvid kunde komma ifråga, ville lönenämnden erinra, att handelsflottans personal enligt därom träffat avtal vid fart i, bland annat, den del av Östersjön, varom här vore fråga, erhöles högre krigsriskersättning för tiden från och med den 29 januari 1940 än som dess-

förrinnan utgått. Med hänsyn härtill syntes även för personalen å tågfarjorna ersättningen böra bestämmas till något högre belopp för tiden från och med den 1 februari 1940 än för tiden dessförrinnan. Lönenämnden ansåge emellertid de ersättningsbelopp, järnvägsstyrelsen föreslagit, böra i allmänhet något ökas för att utgöra skäligen gottgörelse för de särskilda risker, för vilka personalen under ifrågavarande tjänstgöring vore utsatt. Å andra sidan finge de av fartygsbefälet och järnvägsmannaförbundet förordade ersättningsbeloppen anses väl höga. Lönenämnden, som i likhet med järnvägsstyrelsen ansåge krigsriskersättningen lämpligen böra beräknas för varje segling fram och åter, funne sig böra föreslå, att sådan ersättning finge utgå under tidsperioden 4 september 1939—31 januari 1940 med å linjen Trelleborg—Sassnitz 3 kronor för befattningshavare i lönegraderna A 1—10, 4 kronor för befattningshavare i lönegraderna A 11—17 och 5 kronor för befattningshavare i lönegraderna A 18—26 samt å linjen Malmö—Köpenhamn med 90 öre, 1 krona 20 öre och 1 krona 50 öre för befattningshavare i motsvarande grupper av lönegrader. För tiden från och med den 1 februari 1940 syntes lönenämnden ersättningen böra bestämmas till 3 kronor 30 öre, 4 kronor 40 öre och 5 kronor 50 öre å den förstnämnda linjen och till 1 krona, 1 krona 35 öre och 1 krona 70 öre å den sistnämnda linjen för befattningshavare i nämnda lönegradsgrupper. Lönenämnden förutsatte härvid, att nämnda ersättningsbelopp skulle tillkomma icke blott ordinarie utan även extra ordinarie tjänstemän ävensom aspiranter.

Den av personalen framförda frågan om krigsriskförsäkring funne lönenämnden med hänsyn till vad riksförsäkringsanstalten därom anfört i sitt i ärendet avgivna yttrande icke böra föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 13 februari 1940 har *lotsstyrelsen* gjort framställning angående krigsriskersättning till viss personal å lotsverkets fyrskepp och tjänstefartyg. Med framhållande av att tvenne skrivelser i ämnet inkommit till styrelsen från fyrpersonalens förening och under erinran tillika att dylik ersättning utginge till besättningarna å svenska handelsfartyg anför styrelsen i huvudsak följande.

Lotsstyrelsen ville såsom sin mening uttala, att det syntes rimligt att, så länge de av kriget föranledda riskerna för sjöfarten även invid vårt lands kuster fortbestode, även personalen å lotsverkets fyrskepp och tjänstefartyg tillerkändes någon extra ersättning. Det syntes vara obestridligt, att tjänstgöringen ombord för denna personal under nu rådande förhållanden bleve mera ansträngande genom den skärpta vaksamhet, som erfordrades, och den påfrestning av psykisk art, som följde av de genom kriget ökade riskerna för sjöfarande. För befälets vidkommande tillkomme också en känsla av ökat ansvar för besättning och fartyg.

Vidkommande storleken av den krigsriskersättning, som finge anses böra utgå till nämnda personal, ville lotsstyrelsen till en början framhålla att, med hänsyn såväl till denna personals i allmänhet bättre ställning i lönehänseende som därtill att krigsriskerna för dylika fartyg icke kunde anses lika stora som för handelsfartyg, en jämförelse i förevarande avseende med besättningarna å sistnämnda fartyg icke syntes motiverad.

Med utgångspunkt från förhållandena, sådana de under kriget hittills gestaltat sig, komme styrelsen att för Kungl. Maj:t framlägga förslag om ersättningsbelopp, som styrelsen i nuvarande läge funne skäligen. Förändringar i läget kunde emellertid föranleda en omprövning av ersättningsbeloppens storlek. Möjlighet borde därför föreligga att utan alltför omständlig pro-

cedur reglera grunderna för ersättningarnas beräkning alltefter framkommande skäl härtill. Det syntes styrelsen i anledning härav lämpligt, att Kungl. Maj:t erhöles riksdagens bemyndigande att bestämma de närmare grunderna för sådana ersättningsutgående.

Innan styrelsen framlade förslag till de grunder, efter vilka ersättningsbeloppen till en början borde utgå, hade styrelsen för avsikt att jämlikt kungörelsen den 4 juni 1937 (nr 292) bereda de i förhållande till styrelsen förhandlingsberättigade föreningarna, som frågan berörde, tillfälle att taga kännedom om ett inom styrelsen utarbetat utkast i ämnet.

Preliminärt hade styrelsen räknat med att kostnaderna för ifrågavarande ersättningar komme att för helt år uppgå till i runda tal följande belopp, nämligen för fyrskeppspersonal 12,000 kronor, för personal å lotsverkets tjänstefartyg 13,000 kronor samt för befälhavare å lotsverkets tjänstefartyg jämte annan lotsverkets personal, som i tjänsten färdades med lotsverkets fartyg, 5,000 kronor eller tillhopa 30,000 kronor.

Vad anginge kostnaderna för ersättningarna till fyrskeppspersonalen syntes dessa kunna bestridas från den i anslaget till avlöningar till befattningshavare vid lots- och fyrstaten ingående anslagsposten till fyrskeppstillägg. Å denna anslagspost räknade styrelsen med att, såvitt nu kunde bedömas, en avsevärd besparing komme att uppstå till följd därav, att under de av kriget föranledda förhållandena endast en del av fyrskeppen komme att ligga ute på sina stationer. Den härigenom uppkommande besparingen i kostnaderna för fyrskeppstillägg syntes mer än väl motväga kostnaderna för den ifrågasatta krigsrisk ersättningen åt fyrskeppspersonalen. Beträffande kostnaderna för sådan ersättning åt befälhavare och personal å tjänstefartygen m. fl. sagnades under avlöningsanslagen till lotsverket lämplig anslagspost att anlita för ändamålet. Styrelsen ville emellertid framhålla, att förenämnda beräknade besparing å anslagsposten till fyrskeppstillägg torde, såvitt nu kunde bedömas, uppväga jämväl kostnaderna för krigsrisk ersättning till befälhavare och personal å tjänstefartygen.

Med tillkännagivande, att lotsstyrelsen sålunda inom den närmaste tiden komme att till Kungl. Maj:t överlämna förslag till grunder för bestämmande av de krigsrisk ersättningar, som styrelsen för närvarande funne böra utgå, hemställer styrelsen, att Kungl. Maj:t måtte dels av riksdagen utverka medgivande att till befattningshavare vid lotsverket må utgå krigsrisk ersättning enligt de grunder, som Kungl. Maj:t bestämmer, dels ock föreslå riksdagen att antingen härför anvisa särskilda medel eller ock lämna medgivande om krigsrisk ersättningens bestridande från förenämnda anslagspost till fyrskeppstillägg.

Över lotsstyrelsens framställning har *allmänna lönenämnden* den 4 mars 1940 avgivit infortrat yttrande. Lönenämnden yttrar:

Enligt lönenämndens mening vore personalens å fyrskeppen och lotsverkets tjänstefartyg arbets- och tjänstgöringsförhållanden under nu rådande omständigheter av sådan art, att det vore motiverat, att särskild ersättning utginge utöver den, som vore fastställd för normala förhållanden. Med hänsyn härtill funne sig lönenämnden kunna tillstyrka, att krigsrisk ersättning finge utgå till såväl ifrågavarande personal som ock annan befattningshavare, som i tjänsten färdades med lotsverkets tjänstefartyg. Lönenämnden förutsatte därvid, att nu nämnd ersättning, vad fyrskeppspersonalen beträffade, borde utgå endast under tjänstgöring å fyrskepp, som vore liggande å

sin station eller vore under gång till eller från stationen, och, i fråga om personalen å lotsverkets tjänstefartyg, allenast då fartyget befunne sig under gång.

Beträffande storleken av den ersättning, som kunde anses böra ifrågakomma, ville lönenämnden framhålla, att krigsriskersättningen för nu ifrågavarande personal med hänsyn såväl till riskerna som personalens avlönings- och anställningsförhållanden syntes böra utgå efter andra och lägre grunder än som gällde för personalen vid handelsflottan. Riskerna för lotsverkets personal syntes icke heller vara av sådan art, att en ersättning med motsvarande belopp som lönenämnden i utlåtande den 27 februari 1940 förordat för personal å tåg färjorna å linjen Trelleborg—Sassnitz kunde anses motiverad. Lotsstyrelsen hade även, såsom framginge av det utkast till ersättningsbestämmelser lotsstyrelsen tillställt vederbörande personalföreningar, funnit sig böra upptaga krigsriskersättningen med väsentligt lägre belopp än vad lönenämnden sålunda förordat. Enligt vad lönenämnden inhämtat, hade personalföreningarna numera föreslagit en betydande förhöjning av de belopp, som lotsstyrelsen sålunda framlagt. Då emellertid lotsstyrelsen icke för Kungl. Maj:t i förevarande sammanhang framställt förslag om de ersättningsbelopp, som borde fastställas, funne lönenämnden, som förutsatte, att nämnden i sinom tid bereddes tillfälle att uttala sig rörande krigsriskersättningens storlek till de befattningshavare, varom här vore fråga, icke anledning att nu närmare ingå på berörda spörsmål.

På grund av de särskilda risker, som under nuvarande krigstillstånd äro *Departements-*
chefen. förenade med befarandet av vissa farvatten, utgå till besättningarna å de svenska handelsfartygen särskilda krigsriskersättningar. Ifrågavarande ersättningar, vilka bestämts i avtal mellan vederbörande arbetsgivar- och personalsammanslutningar, uppgå till betydande belopp. Enligt senaste överenskommelse av den 24 januari 1940 mellan Sveriges redareförening, å ena, samt Sveriges fartygsbefälsförening och Svenska maskinbefälsförbundet, å andra sidan, utgår sålunda krigsriskersättning med tillägg om högst 300 och lägst 65 procent av hyran för månad. I farvattnen omkring Sverige utgör tillägget i allmänhet 65 procent av månadshyran dels vid kustfart, då fartyget hela resan befinner sig inom svenskt territorialvatten, dels ock vid fart i Östersjön norr om 59° N samt 150 procent vid fart dels i Östersjön söder om 59° N utanför territorialgränsen, dels ock i Öresund och i Kattegatt intill linjen Vinga—Skagen. Den månatliga hyra, å vilken tillägg beräknas, må enligt överenskommelsen i intet fall understiga 250 kronor. Mellan Sveriges redareförening och Svenska sjöfolksförbundet har träffats överenskommelse av enahanda innebörd. Slutligen har mellan Svenska rederiaktiebolaget Öresund och Svenska sjöfolksförbundet särskild överenskommelse träffats rörande krigsriskersättning till besättningsmän.

De nu föreliggande framställningarna avse, att särskilda förmåner skulle beredas personalen dels å statens järnvägars tåg färjor å linjerna Trelleborg—Sassnitz och Malmö—Köpenhamn, dels ock å lotsverkets tjänstefartyg och fyrskepp såsom ersättning för de ökade riskerna och den psykiskt mera påfrestande tjänstgöringen.

Vad statens järnvägars tåg färjepersonal angår har till en början yrkats,

att åtgärder måtte vidtagas för beredande av krigsriskförsäkring åt denna personal. Denna fråga torde icke i detta sammanhang böra upptagas till behandling.

Vad härefter angår frågan om krigsriskersättning anser jag i likhet med de myndigheter, som uttalat sig i ärendet, skäligt att sådan ersättning i förevarande fall må utgå.

I fråga om ersättningen till de å tågfarjorna tjänstgörande befattningshaverna ha olika förslag framlagts. Vid övervägande av dessa förslag har jag ansett mig böra ansluta mig till allmänna lönenämndens ståndpunkt. De ersättningsbelopp, som lönenämnden förordat, synas mig lämpligt avvägda för de förhållanden, som hittills rått, och i nuvarande läge. Krigsriskersättning bör utgå till såväl ordinarie befattningshavare som extra ordinarie och extra tjänstemän samt aspiranter. Ersättning bör givetvis tillkomma även sådan å tågfarja tjänstgörande personal, som tillhör annat verk än statens järnvägar. Beträffande krigsriskersättning till personal å lotsverkets tjänstefartyg och fyrskepp föreligger intet förslag om ersättningsbeloppens storlek. Uppenbarligen måste emellertid dessa belopp avvägas med beaktande av den ersättning, som kommer att bestämmas för tågfarjepersonalen.

Måhända kan det befinnas befogat att medgiva krigsriskersättning till ytterligare någon befattningshavarkategori än de av mig i det föregående omnämnda. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att härom besluta.

Det synes mig icke lämpligt att nu fastställa bestämda krigsriskersättningsbelopp, vilka skulle få tillämpas även om väsentligt ändrade förhållanden skulle inträda i fråga om krigsriskerna. Det bör därför få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma ersättningarnas storlek ävensom förutsättningarna och de närmare villkoren för ersättningarnas åtnjutande. I likhet med de hörda myndigheterna utgår jag härvid från att ersättningsbestämmelserna gives retroaktiv verkan från början av september 1939. Riksdagens medgivande torde böra inhämtas till att krigsriskersättning må utgå till här ifrågavarande personal enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder.

Kostnaderna för krigsriskersättningen torde för statens järnvägars del böra bestridas av statens järnvägars medel. Beträffande personal, tillhörande allmänna civilförvaltningen, böra kostnaderna påföras vederbörligt avlöningsanslag.

Hemställan.

Inom finansdepartementet har utarbetats förslag till *kungörelse om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8)*. Förslaget innefattar de ändringar i reglementet, som i det föregående förordats.

Under åberopande av vad sålunda i skilda sammanhang anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna förberörda förslag till kungörelse,
dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats

a) vidtaga ändringar i avlöningsreglementena den 11 november 1938 (nr 660) för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor, den 30 september 1937 (nr 868) för lärare vid folk- och småskolor samt den 17 juni 1938 (nr 419) för nomadlärare,

b) meddela bestämmelser angående avlönning till ordinarie befattningshavare i statens tjänst under ledighet för militärtjänstgöring såsom beställningshavare i reserven m. m., samt

c) besluta om rätt för befattningshavare att för löneklassuppflyttning taga i beräkning tid, varunder han i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering åtnjuter tjänstledighet från sin civila befattning för tjänstgöring vid försvarsväsendet,

dels ock medgiva att krigsriskersättning må utgå till statliga befattningshavare med tjänstgöring å fartyg i de fall och enligt de grunder, som bestämmas av Kungl. Maj:t.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

P. J. Arrhenius.